

سومین اجلاس سران اتحادیه آفریقا در آدیس آبابا

اتحادیه آفریقا: از سیرت تا آدیس آبابا

الف: سابقه

اتحادیه آفریقا مرکب از ۵۳ کشور آفریقایی یکی از نتایج اجتناب‌ناپذیر پدیده قرن بیستمی جهانی شدن و پاسخی به چالشها و مشکلات جدید این قاره برخاسته از شرایط جدید جهانی و پیشنهاد و محصول اندیشه معمرفذافی، رهبر لیبی می‌باشد. بدنبال برگزاری اجلاسهای متعدد در سطوح مختلف بین کشورهای عضو سازمان وحدت آفریقا، سرانجام سران کشورهای آفریقایی در سیرت لیبی با بازنگری در منشور سازمان وحدت آفریقا، تصمیم گرفتند تا با حیات تازه بخشیدن به نهاد سمبل همبستگی آفریقا، اولین گام را در راستای همگرایی^۱ در نظام جدید بین‌المللی برداشته و تمام امیدهای تحقق نیافته خود را در ایجاد این اتحادیه جدیدالتأسیس جستجو کنند. در پنجمین اجلاس فوق‌العاده سران OAU در دوم مارس ۲۰۰۰ در سیرت لیبی تشکیل اتحادیه آفریقا رسماً اعلام گردید. متعاقب آن، سران کشورهای آفریقایی با شرکت در سی و هفتمین اجلاس سران OAU در لوزاکای زامبیا طی روزهای ۱۱-۲ ژوئیه ۲۰۰۱، آخرین مراحل نهائی‌سازی تشکیل

^۱. Integration

اتحادیه و از جمله تأسیس و شروع به کار ارگانهای کلیدی اتحادیه آفریقا را مورد بررسی قرار دادند. سرانجام، سی و هشتمین اجلاس عادی سران OAU و ششمین اجلاس عادی جامعه اقتصادی آفریقا در ژوئیه ۲۰۰۲ در دوربان آفریقای جنوبی به عنوان آخرین اجلاس مجمع عمومی سازمان وحدت آفریقا برگزار گردید. با برگزاری این اجلاس که اجلاس افتتاحیه اتحادیه آفریقا نیز به حساب می آید، فصل جدیدی در تاریخ قاره آفریقا گشوده شده و اتحادیه آفریقا عملاً جایگزین سازمان وحدت آفریقا گردید.

حضور قدرتمند آقای آلفا عمر کناره در رأس این نهاد منجر به اتخاذ گامهای مثبت و سازنده‌ای در جهت پیشبرد اهداف AU از جمله در زمینه تحکیم صلح و امنیت منطقه‌ای (با راه‌اندازی شورای صلح و امنیت)، تشدید فعالیتهای توسعه‌ای (از طریق پیگیری اهداف نیپاد و اقدامات کمیسیونها)، استقرار نهادهای مدنی آفریقا (پارلمان و دادگاه حقوق بشر) گردیده و در مجموع می‌توان اذعان نمود که آفریقا با محوریت AU گامهای بلندی را بسوی یکپارچگی و ادغام سیاسی و اقتصادی برداشته است؛ اگر چه مسیری طولانی را باید طی کند تا به سطحی همسنگ با نهاد خواهر خود در اروپا یعنی EU برسد.

ب - اهداف اتحادیه آفریقا

در مقایسه با سازمان وحدت آفریقا، اتحادیه آفریقا متناسب با شرایط و مقتضیات جدید بین‌المللی و مشکلات مبتلا به این قاره، اهداف بزرگ و گسترده‌تری را برای خود در نظر گرفته و معتقد است با تحقق این اهداف و بهره‌گیری از تجربیات و الگوهای موفق همکاری منطقه‌ای نظیر اتحادیه اروپا و آ.سه.آن و با تکیه بر اراده و خواست کلیه اعضای

اتحادیه، آفریقایی دیگر ساخته و از به حاشیه رانده شدن^۱ این قاره در عصر جهانی شدن جلوگیری نمایند. هدف عمده و کلیدی سازمان وحدت آفریقا، تسریع بخشیدن به روند رهایی کشورهای آفریقایی از یوغ استعمار بود که این هدف در زمان خود محقق گردید. روندی که حتی پیش از تأسیس این نهاد نیز آغاز شده بود. با وجود اینکه OAU پس از رهایی تمام کشورهای آفریقایی از یوغ استعمار، بتدریج وارد مقولات دیگری نظیر یافتن راهکارهای مناسب جهت حل مسالمت‌آمیز بحرانها و درگیریها، عملیاتهای صلح‌سازی و تلاشهای همگرایی نیز شده بود، اما جهت پاسخگویی به چالشهای جدید این قاره (نظیر جهانی شدن، فقر و توسعه نیافتگی، بیماریهای مزمن و مهلک، درگیریهای قومی و نژادی) از توانایی و ظرفیت لازم برخوردار نبود و لذا اعضای سازمان در یک رویداد تاریخی در دوربان آفریقای جنوبی با اجماع تصمیم گرفتند تا به حیات ۳۹ ساله آن پایان دهند.

اتحادیه آفریقا در واقع نهادی جدید برخاسته از اراده سیاسی کشورهای آفریقایی و نوعی الگوبرداری از نهاد خواهر خود در قاره اروپا (EU) است. با این تفاوت که روند تشکیل آن به سرعت و با اجماع همه اعضا و بدون هیچ مخالفتی انجام شد.

اهداف اتحادیه آفریقا که در سند تأسیس آن آمده عبارتند از:

- برقراری اتحاد مستحکمتر بین کشورهای آفریقایی و مردم آفریقا؛
- دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی و استقلال دولتهای عضو؛
- تسریع بخشیدن به روند همگرایی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی قاره آفریقا؛
- دفاع از مواضع مشترک آفریقایی؛

^۱. Marginalization

- تسهیل همکاری‌های بین‌المللی با رعایت منشور سازمان ملل و اعلامیه جهانی حقوق بشر؛
- ارتقاء صلح، امنیت و ثبات در آفریقا؛
- ایجاد شرایط مناسب به نحوی که آفریقا بتواند نقش خود را در اقتصاد جهانی و مذاکرات بین‌المللی بنحو مطلوب ایفا نماید؛
- ارتقاء توسعه پایدار در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین همگرایی اقتصادی کشورهای آفریقایی؛
- ارتقاء همکاری و توسعه در تمام زمینه‌های فعالیت بشری به منظور بالا بردن سطح زندگی مردم آفریقا و میل به ثبات اقتصادی؛
- تنظیم و هماهنگی سیاست‌های فی‌مابین جوامع اقتصادی منطقه‌ای موجود در حال حاضر و آینده به منظور تحقق تدریجی اهداف اتحادیه؛
- تسریع در روند توسعه قاره از طریق انجام تحقیقات در تمام زمینه‌ها بویژه در زمینه علوم و فن‌آوری؛
- ایجاد هماهنگی با شرکای مناسب بین‌المللی به منظور ریشه کنی بیماری‌های مزمن و ارتقاء بهداشت در قاره.

ج: ارکان اصلی، نهادهای وابسته و روند شروع به کار آنها

اتحادیه آفریقا بر اساس قانون تأسیس خود جهت اجرا، هماهنگی و نظارت بر وظایف اتحادیه دارای ارکان و نهادهایی است که تعدادی از آنها در همان اوان تشکیل اتحادیه اجرایی شده و تعدادی دیگر نیز متعاقباً اجرایی گردیده و یا خواهند گردید. ارکان کلیدی اتحادیه عبارتند از: کنفرانس سران، شورای اجرایی، کمیسیون، کمیته نمایندگان

دائمی و کمیته‌های فنی و تخصصی. نهادهای اصلی اتحادیه نیز عبارتند از: شورای صلح و امنیت (PSC)، پارلمان پان آفریکن (PAP)، دیوان عدالت، شورای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ECOSOC)، مؤسسات مالی اتحادیه (بانک مرکزی آفریقا، صندوق پولی آفریقا، بانک سرمایه‌گذاری آفریقا). دبیرکل وقت سازمان وحدت آفریقا، بنا به توصیه سی و هفتمین اجلاس سران کشورهای عضو OAU (ژوئیه ۲۰۰۱-لوزاکای زامبیا) مأموریت یافت تا با برگزاری جلسات مشاوره‌ای و تماس با کشورهای عضو، رهنمودهای لازم و چگونگی آغاز به کار ارگانهای اتحادیه آفریقا و همچنین پیش‌نویس مقررات و آئین‌نامه‌های ارگانها و کمیسیون را تهیه نماید؛ بطوریکه ارگانها بتوانند از اختیارات خود استفاده نموده و وظایف و مسئولیتهای خود را انجام دهند.

علاوه بر ارکان اصلی اتحادیه که پس از تصویب قانون مؤسس اتحادیه^۱ از سوی دو سوم اعضاء تشکیل و شروع به کار نموده‌اند، تاکنون شورای صلح و امنیت و پارلمان پان آفریکن نیز فعالیت خود را در سال شروع کرده‌اند.

شورای صلح و امنیت اتحادیه آفریقا

با توجه به اینکه موضوع صلح و امنیت یکی از پیش زمینه‌های لازم برای مبارزه با دیگر چالش‌های فراروی آفریقا محسوب می‌گردد، اتحادیه آفریقا از زمان تأسیس، این چالش را در صدر اولویتهای خود قرار داده است. از اینروست که شورای صلح و امنیت اتحادیه به سرعت مرحله اجرایی را پشت سر گذاشت و اکنون به یکی از ارگانهای فعال در سطح قاره آفریقا تبدیل گردیده است. بدنبال لازم‌الاجرا شدن پروتکل مؤسس شورای

^۱. Constitutive Act

صلح و امنیت در دسامبر ۲۰۰۴ و انتخاب اعضا در مارس ۲۰۰۴، این شورا در تاریخ ۲۵ می ۲۰۰۴، همزمان با روز جهانی آفریقا در آدیس آبابا رسماً شروع به کار نمود. ۱۵ عضو انتخاب شده شورا عبارتند از: اتیوپی، الجزایر، آفریقای جنوبی، نیجریه، سنگال، لیبی، سودان، کنیا، موزامبیک، غنا، کامرون، کنگو، گابن، توگو و لسوتو. وظایف شورای صلح و امنیت بطور خلاصه عبارتست از: دیپلماسی پیشگیرانه، استقرار صلح، دخالت در منازعات بالأخص اقدامات ضدبشری، نسل کشی و نقش آشکار حقوق بشر، تغییر حکومت از طریق زور، کودتا و تغییرات غیردموکراتیک، بازسازی پس از جنگ و تضمین استقرار امنیت و نظم در قاره آفریقا، با توجه به اینکه حرکت آفریقا به سمت یکپارچگی و اتخاذ سیاست مشترک امنیتی و دفاعی است و شورای صلح و امنیت نیز با فعالیت در این چارچوب، به رفع فقر و بیماری و خروج آفریقا از انزوا نیز کمک می کند. به نظر می رسد بتوان آن را به عنوان یکی از نهادهای موفق AU به حساب آورد.

با آغاز به کار شورا به عنوان مکانیزمی قومی و دارای مجوز دخالت در درگیریهای آفریقایی، فصل جدیدی در جلوگیری از درگیریها و حل و فصل آنها و در واقع برقراری صلح و امنیت در سطح این قاره آغاز می گردد. این شورا جهت انجام فعالیتهای صلحسازی خود در سطح قاره، اقدام به تأسیس صندوق ویژه‌ای در این خصوص نموده که تاکنون کشورهای کمک کننده^۱ مبالغ زیادی به این صندوق کمک کرده‌اند. این امر بیانگر این است که علاوه بر اهتمام درون قاره‌ای به موضوع صلح و امنیت، از اقبال و توجه ملموس و عملی جامعه بین‌المللی نیز برخوردار می‌باشد. به عنوان مثال، از زمان تشکیل این صندوق، کشورهای ژاپن، ایتالیا، آلمان، انگلیس، فنلاند و اتحادیه اروپا با

^۱. Donors

انعقاد قراردادهای جداگانه‌ای با AU، جهت انجام فعالیتهای صلح و امنیت در آفریقا از تاسیس این شورا استقبال و مبالغ هنگفتی به آن کمک کرده‌اند. ماهیت پیچیده بحرانهای آفریقایی که ثابت کرده حل آنها با راهکارهای آفریقایی با اقبال بیشتری همراه بوده و همینطور همکاری نزدیک این شورا با شورای امنیت سازمان ملل، اتحادیه اروپا، سازمانهای تحت پوشش سازمان ملل و سازمانهای منطقه‌ای آفریقا، موفقیت آن را در تداوم فعالیتهایش تضمین نموده است.

شورای صلح و امنیت در اولین اجلاس سران خود در آدیس‌آبابا، در خصوص فعالیتهای صلح سازی در آفریقا از جمله اعزام نیروهای حافظ صلح به بوروندی، لیبیا، دارفور و اعزام هیأت حقیقت یاب به سومالی تصمیمات مهمی اتخاذ نموده است.

شورای جدیدالتأسیس صلح و امنیت اتحادیه آفریقا تاکنون اقدام به اعزام نیروی ناظر صلح به منطقه بحران‌زده دارفور سودان جهت نظارت بر آتش‌بس در این منطقه نموده است. سران کشورهای شرکت کننده در سومین اجلاس سران اتحادیه آفریقا در آدیس‌آبابا با صدور بیانیه‌ای، از دولت سودان درخواست کردند تا ۲۷۰ سرباز اعزامی از سوی اتحادیه جهت پشتیبانی از ۶۰ نیروی ناظر صلح اتحادیه در منطقه بحران‌زده دارفور را بپذیرد.

اوباسانجو رئیس جمهور نیجریه و رئیس فعلی اتحادیه و آلفا عمر کناره، رئیس کمیسیون AU پس از خاتمه اجلاس سران اعلام کردند که نیروهای مذکور در صورت مشاهده هرگونه حمله و تجاوز به غیرنظامیان، نمی‌توانند دست روی دست بگذارند و از غیرنظامیان حمایت نکنند.

از دیگر ابتکارات قاره آفریقا جهت برقراری صلح و امنیت و مقابله با بحرانها، تدوین سیاست مشترک امنیتی و دفاعی جهت مداخله در بحرانهای آفریقایی و حل و

فصل آنها و همچنین پیشنهاد تشکیل یک ارتش آماده^۱ آفریقایی تا سال ۲۰۰۵ می‌باشد. البته علیرغم حمایت‌های اعلام شده از سوی کشورهای غربی در خصوص کمک به تأمین هزینه‌های سرسام آور این ارتش، به خاطر پاره‌ای ملاحظات و از جمله لزوم انجام آموزش‌های ویژه، دانش و پروتکل‌های لازم جهت انجام مأموریت‌های فرامرزی چندملیتی از سوی سربازان آفریقایی، عملی شدن این ابتکار تا سال هدف (۲۰۰۵) بعید به نظر می‌رسد. در اجلاس سران سیرت در لیبی، با وجود اینکه اکثر کشورهای آفریقایی طرفدار طرح سیاست مشترک امنیتی و دفاع بودند، ولی به دلیل پافشاری لیبی بر پیشنهاد خود مبنی بر تشکیل ارتش متحد آفریقا، این بحث به درازا کشید و طرح فوق به تصویب نرسید.

پارلمان پان آفریکن

اعضای منتخب پارلمان‌های کشورهای عضو اتحادیه آفریقا در تاریخ ۱۹ مارس ۲۰۰۴ با شرکت در اجلاسی در آدیس آبابا، رئیس و اعضای هیأت رئیسه پارلمان پان آفریکن را از مناطق پنجگانه آفریقایی انتخاب کرده و رسماً به حیات این نهاد موجودیت دادند. در این اجلاس، خانم مونگولا از تانزانیا به عنوان رئیس پارلمان و آنگولا به عنوان نائب رئیس اول، لیبی، نائب رئیس دوم، چاد، نائب رئیس سوم و بنین به عنوان نائب رئیس چهارم انتخاب گردیدند. از میان ۹۲۱۰ نفر نمایندگان کل پارلمان‌های آفریقا، برای دوره اول قرار است کشورهای عضو مجموعاً ۲۶۵ نماینده را به این پارلمان معرفی

^۱. Standby

نمایند. انتظار می‌رود انتخاب اعضای پارلمان آفریقا در دوره دوم همانند پارلمان اروپا با رأی مستقیم مردم در کشورهای آفریقایی صورت گیرد.

یکی از موارد باقیمانده جهت تکمیل روند اجرایی پارلمان، موضوع تعیین مقر آن بود. قبلاً تنها لیبی و آفریقای جنوبی جهت میزبانی پارلمان اعلام آمادگی کرده بودند. اما بدنبال تمایل مصر جهت میزبانی پارلمان، دولت لیبی به خاطر حمایت از کاندیداتوری مصر از رقابت برای کسب میزبانی مقر انصراف داد و از میزبانی مصر حمایت نمود. سومین اجلاس سران اتحادیه در آدیس‌آبابا در این زمینه تصمیم‌گیری نمود. با توجه به رشد تفکر غالب در میان کشورهای آفریقایی مبنی بر عدم تعلق مصر به اردوگاه آفریقا، مصریها در جریان اجلاس پیشنهاد خود را در این خصوص پس گرفته و در نتیجه آفریقای جنوبی به عنوان مقر پارلمان پان آفریکن انتخاب گردید. علاوه بر این، با توجه به اینکه اکثر کشورهای تصویب کننده سند مؤسس پارلمان از کشورهای عضو سازمان منطقه‌ای سادک بوده که بنا به اصرار آفریقای جنوبی این سند را تصویب کرده‌اند. این امر نیز امتیاز مثبت و کمک بزرگی برای این کشور جهت جلب حمایت آنها در این زمینه بود.

یکی از مسائل اساسی مورد بحث اجلاس کمیته نمایندگان دائم AU (مورخ ۳-۶ تیرماه ۱۳۸۳ در آدیس‌آبابا)، موضوع بودجه پارلمان پان آفریکن بود که در پایان پیشنهاد شد هر یک از کشورهای عضو که به پارلمان نماینده می‌فرستند، می‌بایست حقوق و فوق‌العاده نمایندگان را پرداخت نمایند. این موضوع در اجلاسهای شورای اجرایی و سران نیز مورد تأیید قرار گرفت. بودجه فعلی پارلمان که از محل حق عضویت اعضا جمع‌آوری شده، ۱۲ میلیون دلار است. رئیس تانزانایی اجلاس ضمن ابراز نگرانی از این موضوع، معتقد است مباحث مالی قبل از اعلام شروع به کار پارلمان می‌بایست نهایی می‌شد؛ ولی در عین حال کمبود منابع مالی مانع از شروع به کار پارلمان نخواهد شد.

دیوان عدالت:

تاکنون، کشورهای موريس، سودان و نیجریه جهت میزبانی این دادگاه اعلام آمادگی نموده‌اند. هر چند در وهله اول با توجه به وزن، نفوذ و اعتبار کشور نیجریه باید گفت این کشور بیشترین شانس را برای تحقق این امر دارد؛ مع‌هذا با توجه به فعالیت بسیار گسترده کشور موريس و لابی آن کشور در مواقع و فرصتهای مختلف برای کسب میزبانی دادگاه آفریقا، می‌توان گفت در حال حاضر این کشور کوچک از بیشترین شانس برای میزبانی این نهاد برخوردار می‌باشد. اخیراً وزیر خارجه موريس با اشاره به حمایت تعدادی از کشورهای شمال و جنوب آفریقا از میزبانی موريس، تأکید نموده که اطمینان دارد این کشور میزبانی دادگاه عدالت را بدست خواهد آورد. شایان ذکر است چندی پیش کشور رواندا که خود یکی از کشورهای پیگیر این موضوع بود، به نفع موريس کناره‌گیری کرد.

د: طرح نیپاد، ابتکار درون آفریقایی برای رویارویی با چالش‌های موجود

سران کشورهای آفریقایی با توجه به تازه تأسیس بودن اتحادیه، از سال ۲۰۰۰، برنامه مشارکت جدید برای توسعه آفریقا را تحت عنوان نیپاد^۱ مطرح نمودند تا از طریق این برنامه بتوانند تا زمان انتقال کامل سازمان وحدت آفریقا به اتحادیه آفریقا و فعال شدن کلیه ارگانهای آن، از ایجاد هر گونه خلاء در تحقق اهداف همگرایی منطقه‌ای جلوگیری بعمل آورده و ضمن جهت دادن به مشارکت جدید در بین کشورهای آفریقایی و از سوی دیگر مشارکت بین کشورهای آفریقایی و کشورهای توسعه یافته و کشورهای که

^۱. NEPAD

بطور سنتی جزو شرکای آفریقا محسوب می‌شوند، بتوانند راهکاری مناسب برای نجات آفریقا از فقر و توسعه نیافتگی فراهم آورند. به طور طبیعی نییاد در چند سال آینده به عنوان یکی از نهادهای زیر مجموعه "اتحادیه آفریقا به فعالیت خود ادامه خواهد داد".

اهداف نییاد عبارتند از: توسعه اقتصادی پایدار، فقرزدایی، تقویت صلح، امنیت و دموکراسی، جذب سرمایه گذاری، جلوگیری از در حاشیه قرار گرفتن در روند جهانی شدن و توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری با کشورهای مختلف از جمله گروه هشت. اولویتهای هفتگانه نییاد عبارتند از: توسعه حمل و نقل، منابع و انرژی، آبیاری، کشاورزی، بهداشت، صنعت، ارتباطات و فن‌آوری.

هـ. اجلاس سران دوربان

اجلاس سران دوربان به عنوان اولین اجلاس سران اتحادیه آفریقا و سی و هشتمین و آخرین اجلاس سران سازمان وحدت آفریقا، یک رویداد تاریخی بود که در تاریخ ۱۷-۱۹ تیرماه ۱۳۸۱ در شهر دوربان آفریقای جنوبی (به عنوان آخرین کشور رهائی یافته از استعمار و نژادپرستی) برگزار شد و در آن تشکیل اتحادیه آفریقایی رسماً اعلام گردید. در این اجلاس که به ریاست رئیس جمهور زامبیا و با شرکت بیش از ۴۰ تن از رؤسای کشورها و دولتها، سفرای مقیم، ناظرین و میهمانان ویژه برگزار شد، آئین‌نامه‌های داخلی چهار ارگان کلیدی اتحادیه یعنی مجمع سران، شورای اجرایی، کمیته نمایندگان دائمی و کمیسیون اجرایی اتحادیه به تصویب رسید. سران همچنین وضعیت ماداگاسکار، درگیریهای منطقه‌ای نظیر درگیری در کنگوی دموکراتیک، کنگوی برازویل، لیبیا، آنگولا، بحران صحرای غربی و مراکش و اختلافات الجزایر و مراکش را مورد بررسی قرار دادند. همچنین وضعیت فلسطین مورد بررسی قرار گرفت و بیانیه‌ای مبنی بر اعلام

همبستگی با مردم فلسطین و محکومیت تجاوزات اسرائیل صادر گردید. سایر موارد مورد مذاکره در این اجلاس عبارت بودند از: وضعیت جمعیت، اشتغال، فقرزدایی، صنعت، مبارزه با قاچاق مواد مخدر، استفاده از نیروی انسانی برای توسعه وضعیت بهداشت در آفریقا، اطلاعات و اطلاع رسانی در آفریقا، آماده‌سازی دومین اجلاس آفریقا - اروپا، موقعیت زنان در اتحادیه آفریقا، تشکیل واحد نظارت بر انتخابات در آفریقا و تعیین یک روز به عنوان روز محیط زیست در آفریقا.

رؤسای جمهور مصر، کامرون، ساحل عاج، سیرالئون، لیبیا، ماداگاسکار، گینه و کنگو در اجلاس دوربان حضور نداشتند.

و - اجلاس سران ماپوتو

دومین اجلاس سران اتحادیه آفریقا نیز طی روزهای ۲۱-۱۹ تیرماه ۱۳۸۲ به ریاست آلبرتو چیسانو، رئیس جمهور موزامبیک و با شرکت بیش از ۴۰ تن از رؤسای کشورها و دولت‌های آفریقایی و همچنین مدعوینی از سازمان‌های بین‌المللی و برخی از کشورهای غیرآفریقایی در شهر ماپوتو، پایتخت این کشور برگزار شد. تعدادی از تصمیمات اجلاس ماپوتو عبارتند از: انتخاب آلفا عمر کناره به عنوان رئیس کمیسیون اتحادیه، انتخاب معاون رئیس کمیسیون و کمیسیونرها، بررسی موضوع صلح و امنیت در آفریقا و تصمیم به راه‌اندازی شورای صلح و امنیت تا پایان سال ۲۰۰۳، تصمیم به اعزام فوری نیروی حافظ صلح از سه کشور غنا، مالی و نیجریه به لیبیا.

نشست‌های بعدی سران اتحادیه قرار است به ترتیب ذیل در کشورهای عضو اتحادیه برگزار شود: سال ۲۰۰۵ در خارطوم سودان، ۲۰۰۵ در کیگالی رواندا، ۲۰۰۷ در

لوآندای آنگولا، ۲۰۰۸ در اکرای غنا و از آن به بعد، بطور یک سال در میان در آدیس آبابا، مقر اتحادیه برگزار می شود.

ز- اجلاسهای مقدماتی سومین اجلاس سران اتحادیه آفریقا هشتمین اجلاس کمیته نمایندگان دائم (PRC) نزد AU:

این اجلاس در تاریخ ۸۳/۴/۱۰ با صدور بیانهای به کار خود پایان داد. در این اجلاس مسائل مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، اداری، مالی و حقوقی اتحادیه مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در اجلاس PRC همچنین در خصوص وضعیت اجرای تصمیمات متخذه در اجلاسهای مپوتو و آدیس آبابا و همچنین برنامه راهبردی، سند اهداف و عملکرد آینده اتحادیه و بودجه کمیسیون مذاکره نمودند. این اجلاس بر ضرورت شناساندن و معرفی برنامه راهبردی چهارساله ارائه شده از سوی آقای کناره در میان مردم آفریقا جهت آگاهی از نظریات اندیشمندان و متفکران جوامع آفریقایی تأکید کردند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بنجمین اجلاس شورای اجرایی AU:

اجلاس شورای وزرای خارجه اتحادیه با سخنرانی افتتاحیه آلفا عمر کناره، رئیس کمیسیون AU، آمانوکو، دبیر اجرایی کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای آفریقا (ECA) و وزیر خارجه موزامبیک به عنوان رئیس فعلی اجلاس شورای اجرایی AU در تاریخ ۸۳/۴/۱۰ در مرکز کنفرانسهای ECA برگزار گردید. محور سخنرانی کناره بر مباحث صلح و امنیت قاره آفریقا و محور سخنان آمانوکو بر مسائل سیاسی و حکومت سالم متمرکز بود. پس از سخنرانیهای افتتاحیه، رئیس موزامبیک اجلاس از سفیر و نماینده دائم سودان نزد AU به عنوان مقدم السفرای نمایندگیهای مقیم آدیس آبابا

درخواست کرد تا گزارش و نتیجه مشورتهای اعضا پیرامون ترکیب اعضای هیأت رئیسه اجلاس را ارائه دهد. نامبرده اعلام کرد بر اساس تقسیم‌بندی پنجگانه جغرافیایی، نیجریه به عنوان رئیس، گابن - نایب رئیس اول، رواندا - نایب رئیس دوم، لیبی - نایب رئیس سوم و بوتسوانا به عنوان مخبر اجلاس انتخاب گردیده‌اند. رئیس اجلاس پس از اعلام وقت تنفس جهت انجام مشورتهای نهایی پیرامون ترکیب هیأت رئیسه، مجدداً رأی گیری کرد. در این رأی گیری گابن به عنوان نامزد معرفی شده برای نایب رئیس اول، جای خود را به جمهوری کنگو داد. سپس وزرای کشورهای عضو AU پشت درهای بسته موارد دستور کار اجلاس را مورد بررسی قرار دادند. تعدادی از موارد دستور کار عبارتند از: بررسی گزارش ماههای مارس و ژوئن ۲۰۰۴ کمیسیون، بررسی گزارش وضعیت سهمیه‌ها و نتایج مذاکرات اعضا در این خصوص، گزارش اجلاس وزرای دفاع AU در ژانویه ۲۰۰۴ در آدیس آبابا پیرامون طرح چارچوب سیاسی پیشنهادی جهت ایجاد ارتش آفریقایی، برنامه عمل AU و نیپاد در خصوص توریسم، روابط بین کمیسیون AU و جوامع اقتصاد منطقه‌ای، طرح ارائه شده از سوی آقای کناره مبنی بر تأسیس ۶ دفتر منطقه‌ای AU در شش منطقه آفریقا، گزارش رئیس کمیسیون در خصوص اقدامات صورت گرفته در خصوص عملیاتی نمودن دادگاه حقوق بشر آفریقا، گزارش گردهمایی برگزار شده در خصوص اعطای عضو ناظر AU، گزارش اولین شورای وزرای نیپاد در خصوص علوم و فن‌آوری، پذیرش دستور کار سومین اجلاس سران AU و ...

سومین اجلاس سران AU در آدیس آبابا

بر اساس تصمیم قبلی، سومین اجلاس سران AU قرار بود در کشور ماداگاسکار برگزار شود؛ اما به دلیل مشکلات سیاسی و بروز ناامنی در این کشور، در اجلاس مایوتو تصمیم گرفته شد اجلاس در مقر اتحادیه در آدیس آبابا برگزار شود.

این اجلاس طی روزهای ۱۸-۱۶ تیرماه سال جاری به مدت سه روز در آدیس آبابا برگزار شد. از مجموع ۵۳ کشور عضو اتحادیه، ۴۹ کشور در اجلاس حضور داشتند که ۴۰ کشور در سطح سران و بقیه در سطح وزیر خارجه و سایر مقامات شرکت کرده بودند. کشورهای سومالی، اریتره و آفریقای مرکزی در این اجلاس غائب بودند. اجلاس سران آدیس آبابا از لحاظ تعداد اعضای شرکت کننده بعد از نشست تاریخی دوربان، دومین اجلاس به حساب می آید. از کشورهای جمهوری اسلامی ایران، چین، ژاپن، هند، هلند، ایتالیا، آلمان، فلسطین، اتحادیه اروپا و اتحادیه عرب نیز نمایندگانی به عنوان میهمان در این اجلاس حضور داشتند.

دستور کار سومین اجلاس سران: تعدادی از بندهای دستور کار عبارتند از: ارائه تصمیمات مقتضی در خصوص اسناد ارائه شده از سوی کمیسیون مبنی بر اهداف و عملکرد آینده اتحادیه،^۱ برنامه راهبردی اتحادیه و بودجه آینده آن، بررسی گزارش مسائل مربوط به اجرای فعالیتهای عملی "رهبری زنان، نقش جنس در فعالیتهای توسعه‌ای"، گزارش پیشرفت اجرای اعلامیه مایوتو در خصوص مهار ایدز، مالاریا، ذات‌الریه و دیگر بیماریهای عفونی، گزارش رئیس موقت اجلاس فوق‌العاده "اشتغال و مبارزه با فقر"، گزارش رئیس شورای صلح و امنیت در خصوص وضعیت صلح و ثبات در آفریقا، گزارش

^۱. AU Vision & Mission

رئیس کمیته اجرایی نیپاد، گزارش رئیس کمیسیون AU در خصوص نیپاد، گزارش رئیس پارلمان پان آفریکن و تعیین مقر پارلمان پان آفریکن، گزارش رئیس کمیسیون AU در خصوص اقدامات صورت گرفته پیرامون "گردهمایی اندیشمندان و آفریقایی‌های مقیم خارج"، بررسی پیشنهاد جدید دولت لیبی مبنی بر تغییر ساختار کمیسیون اتحادیه آفریقا از شکل فعلی به شکل دولت اتحادیه^۱ بنحوی که رئیس کمیسیون رئیس دولت آفریقا و هر یک از کمیسیون‌ها نیز اعضای دولت آفریقا به حساب آیند. زمان و مکان برگزاری اجلاس سران بعدی و ... یکی از نکات مهم و بحث‌برانگیز اجلاس سران که بنا به پیشنهاد لیبی در دستور کار قرار گرفته، موضوع جابجایی مقر کمیسیون AU از آدیس آبابا بود.

بعد از سخنرانیهای افتتاحیه، کشورهای عضو جهت انتخاب هیأت رئیسه اجلاس مشورت نمودند. متعاقب آن، نیجریه برای مدت یکسال آینده به عنوان رئیس جدید و ۱۵ کشور دیگر از مناطق پنجگانه آفریقا شامل اتیوپی، بنین، گینه، اوگاندا، سنگال، سودان و سوازیلند و ... به عنوان نواب رئیس اتحادیه انتخاب شدند.

مراسم افتتاحیه اجلاس با سخنان آلفا عمر کناره، رئیس کمیسیون اتحادیه آغاز و با ارائه سخنرانیهای فاروق قدومی، نماینده سازمان آزادیبخش فلسطین (ساف)، کوفی عنان، دبیرکال سازمان ملل، جیسانو، رئیس جمهور موزامبیک و رئیس قبلی اتحادیه و اوباسانجو، رئیس فعلی اتحادیه ادامه یافت.

عمر کناره در بخشی از سخنان خود، به مشکلات فزاینده قاره آفریقا و از جمله فقر، سطح پایین آموزش و بهداشت اشاره و اظهار داشت آفریقا برای مقابله با این چالشها می‌بایست نگاه و سیاست جدیدی را در پیش گیرد؛ در غیراینصورت به بسیاری از اهداف

^۱. Union's Government

اجلاس هزاره سران بویژه کاهش فقر که قرار است تا سال ۲۰۱۵ به نصف برسد، نائل نشده و با روند فعلی ۱۵۰ سال دیگر این هدف عملی خواهد شد. وی تأکید کرد آفریقا باید چارچوب اهداف نیپاد و استراتژی میان مدت تهیه شده برای اتحادیه، با بهره‌گیری از پتانسیلهای موجود به فکر توسعه خود باشد. رهبران آفریقا همانگونه که در سال ۱۹۶۴ با تأسیس سازمان وحدت آفریقا و در سال ۱۹۹۹ با تصمیم‌گیری برای تبدیل آن به اتحادیه آفریقا تاریخ این قاره را تغییر دادند، بی‌تردید باز هم می‌توانند تاریخ را از نو بسازند و با حمایت کشورهای عضو و شرکای توسعه‌ای به صحنه بین‌المللی باز گردند.

نماینده ساف نیز به عنوان دومین سخنران اجلاس، گفت اسرائیل در مورد تحولات سرزمینهای اشغالی به جامعه بین‌المللی اطلاعات اشتباه می‌دهد و در حالیکه انواع جنایات را علیه مردم مظلوم فلسطین اعمال می‌کند و کشتار، تحقیر و تخریب به عنوان بخشی از اقدامات روزمره این رژیم درآمده، در عوض مردم فلسطین را تروریست معرفی می‌کند. وی از رهبران آفریقایی درخواست کرد ضمن درک وضعیت غم‌انگیز مردم فلسطین، همانگونه که با اقدام قاطع خود باعث حذف آپارتاید از صحنه آفریقا گردیدند، با اقدامی مشابه علیه رژیم اسرائیل از طریق اتخاذ تصمیم مناسب در اتحادیه آفریقا، شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل، مانع از تداوم اقدامات خشونت‌بار این رژیم گردند. قدومی افزود آنچه که مردم فلسطین می‌خواهند اجرای عادلانه و منصفانه نقشه راه تحت نظارت بین‌المللی و در چارچوب یک برنامه زمانبندی و مورد توافق طرفین برای بازگشت به مرزهای ۱۹۶۷، جلوگیری از احداث دیوار حائل نژادپرستانه و برچیدن شهرکهای صهیونیست نشین می‌باشد.

کوفی عنان نیز اظهار داشت آفریقا مدتهاست از یوغ آپارتاید آزاد شده، اما هنوز تا رسیدن به توسعه پایدار، راه درازی در پیش دارد. نقش اتحادیه آفریقا در استقرار صلح و

ثبات در سطح قاره و بویژه در لیبیا، کومور و کنگو، بیانگر اراده و توان آفریقا برای گسترش صلح و امنیت است؛ اما درگیریها و فجایع انسانی تأسف بار در نقاط دیگر از جمله در منطقه دارفور ادامه دارد. اتحادیه آفریقا بایستی برای استقرار صلح در این مناطق بویژه دارفور و جلوگیری از بروز فجایع انسانی تلاش کند و سازمان ملل نیز این تلاشها حمایت خواهد کرد. دولت سودان بایستی از حقوق شهروندان خود حمایت کرده و گروه شورشی SPL/A نیز مفاد آتش بس را رعایت کند. وی همچنین از بروز خشونت و موارد نقض حقوق بشر در کنگو، تداوم درگیریها در ساحل عاج و عدم پیشرفت در روند صلح اتیوپی - اریتره ابراز نگرانی نمود. عنان مبارزه با فقر، ایجاد حکومتهای دموکراتیک، حکومتداری مطلوب، آزادی بیان و مطبوعات و نظارت نهادهای مدنی بر ارتش را از جمله پیش شرطهای لازم برای استقرار صلح و امنیت در آفریقا دانست و ابراز امیدواری کرد که دوران یک دولت و یک حزب حاکم از صحنه آفریقا برچیده شود. وی با اعلام حمایت سازمان ملل از تلاشهای آفریقا برای توسعه اهداف نیپاد، اعلام کرد که یک هیأت مشورتی را برای حمایت از نیپاد ایجاد کرده است.

چیسانو، رئیس جمهور موزامبیک نیز به عنوان رئیس قبلی سران از تلاشهای کوفی عنان به عنوان فرزند راستین آفریقا برای ایجاد صلح و عدالت نه تنها در آفریقا بلکه در سراسر جهان قدردانی کرد و از وی خواست تا بدون هیچگونه ترس و واهمه‌ای مسیر صحیح حرکت خویش را ادامه دهد. وی در ادامه گزارشی از اقدامات اتحادیه در دوره ریاست کشورش را ارائه نمود که مهمترین اقدامات در این دوره، آغاز به کار شورای صلح و امنیت و پارلمان اتحادیه آفریقا، اجلاس سران کمیته اجرایی نیپاد و اعزام نیروهای حافظ صلح اتحادیه به برخی از مناطق این قاره بود. چیسانو در گزارش خود از همکاری‌های چین - آفریقا و ژاپن - آفریقا قدردانی نمود.

آقای اوباسانجو نیز به عنوان رئیس جدید انتخاب شده برای دوره ریاست آتی اتحادیه، اظهار امیدواری کرد که در مقام ریاست اتحادیه بتواند با همکاری کشورهای عضو در جهت پیگیری اهداف و مأموریت اتحادیه تلاش نماید. وی بر نیاز به حمایت و پشتیبانی مستمر کشورهای عضو بویژه اعضای شورای صلح و امنیت اتحادیه جهت اجرای مسئولیتهای محوله و همچنین بر ضرورت همکاری جمعی اعضاء برای اتخاذ مواضع واحد در صحنه بین‌المللی بویژه در زمینه نظام تجارت جهانی تأکید کرد. اوباسانجو افزود: آفریقا همچنان نیازمند افزایش حجم تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. وی ضمن درخواست از کشورهای غربی بر روند توسعه آفریقا انتقاد کرد و گفت اگر کشورهای غربی ۲۵ درصد این یارانه‌ها را کاهش دهند، ۹۰ میلیارد دلار به نفع کشورهای در حال توسعه خواهد بود. اوباسانجو همچنین گفت آفریقا جهت اجرای برنامه‌های نیپاد سالانه به ۶۴ میلیارد دلار بودجه نیازمند است.

همزمان با اجلاس سران AU در آدیس‌آبابا، کوفی عنان دبیرکل سازمان ملل و کولین پاول وزیر خارجه آمریکا با سفر به منطقه بحران زده دارفور واقع در غرب سودان با یکدیگر ملاقات کردند. کوفی عنان ضمن شرکت در اجلاس سران، در یکی از پانلهای آن که مربوط به بحث صلح و امنیت آفریقا بود، مشارکت داشت.

نتایج و مصوبات اجلاس سران آدیس‌آبابا

پس از سه روز بحث و بررسی و مذاکرات طولانی پشت دربهای بسته، سران کشورهای عضو اتحادیه عصر روز پنج‌شنبه مورخ ۸۳/۴/۱۸، ۲ بیانه و ۱۸ مصوبه را در زمینه موضوعات مختلف تصویب نمودند. اهم تصمیمات متخذه توسط سران عبارتند از:

تصویب موضوع تأسیس شورای صلح و امنیت اتحادیه، نیروی آماده باش و کمیته نظامی اتحادیه، تصویب شروع به کار پارلمان آفریقا و انتخاب دوربین آفریقای جنوبی به عنوان مقر آن، تصویب تأسیس مرکز بین‌المللی آموزش دختران و زنان آفریقا، تصویب گزارش پایانی کمیسیون در خصوص ابعاد اجتماعی جهانی شدن و تأکید بر این موضوع که به حاشیه رانده شدن آفریقا در روند برخورداری از مزایا و منافع جهانی شدن تهدید جدی برای ثبات جهانی به حساب می‌آید، تصویب پیش‌نویس برنامه و بودجه اتحادیه برای سال مالی ۲۰۰۵، موافقت با عملیاتی شدن دادگاه آفریقایی حقوق بشر و شورای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اتحادیه، تصویب کاندیداتوری دکتر جان دیوف جهت احراز پست دبیر کلی فائو، تصویب موضوع حمایت از کاندیداتوری کوشیرو ماتسورا به عنوان دبیر کل آینده یونسکو، تصویب کار شورای آینده اتحادیه آفریقا و اجرای طرح‌های نییاد، درخواست از اعضای اتحادیه جهت همکاری و تأمین مالی برنامه‌ها و پروژه‌های اولویت‌دار نییاد در کشورهای خود با هدف تبلیغ و شناساندن هر چه بیشتر نییاد میان بخش‌های مختلف جوامع آفریقایی، درخواست از دولت سودان جهت پذیرش ۲۷۰ سرباز اعزامی از سوی اتحادیه جهت پشتیبانی از ۶۰ نیروی ناظر صلح اتحادیه در منطقه بحران زده دارفور، درخواست از کشورهای غربی جهت بخشودگی بیشتر بدهی‌های کشورهای آفریقایی، پذیرش "کنوانسیون سازمان وحدت آفریقا راجع به پیشگیری و مبارزه با تروریسم" به عنوان سند الحاقی به "کنوانسیون و برنامه عمل الجزیره در خصوص پیشگیری و مبارزه با تروریسم در آفریقا"، موافقت با برگزاری اجلاس‌های سران اتحادیه بصورت دو بار در سال. موافقت با موضوع ابقای آدیس آبابا به عنوان مقر اتحادیه و ...

سران اتحادیه در پایان نشست خود دو بیانیه نیز صادر کردند که یکی در خصوص تساوی جنسی در آفریقا و دیگری در زمینه بررسی در دست اجرا پیرامون

سیاست مشترک کشاورزی اتحادیه اروپا و تأثیر آن بر روند تجارت کالا با کشورهای حوزه کارئیب و آفریقا (ACP) بود.

اجلاس سران بعدی اتحادیه قرار است در سال آینده در سودان برگزار شود با توجه به تصمیم اجلاس مبنی بر برگزاری اجلاسهای سران بصورت هر شش ماه یک بار، مقرر گردید کشورهای عضو در خصوص تاریخ دقیق برگزاری آن مجدداً با یکدیگر مشورت نمایند.

همزمان با برگزاری سومین اجلاس سران اتحادیه در آدیس آبابا، دومین کنفرانس سازمان همسران رؤسای کشورها/دولتهای آفریقایی^۱ نیز با هدف کلیدی مبارزه با پدیده ایدز برگزار شد. این اجلاس پس از انتخاب رئیس و کمیته هماهنگی از مناطق پنجگانه آفریقا، اساسنامه، برنامه عمل و وضعیت حق عضویت اعضای سازمان را مورد بررسی قرار داد. سازمان مزبور در جولای ۲۰۰۲ در ژنو تأسیس و اولین اجلاس آن در سال ۲۰۰۳ در مایوتو موزامبیک برگزار گردید.

ح - روابط جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه آفریقا

بدون شک، تحولات فزاینده جهانی، که بر محور رشد و توسعه اقتصادی قرار دارد و بازار مستعد ۸۰۰ میلیون نفری آفریقا، آینده جهان را در برقراری رابطه با قاره آفریقا قرار داده و لذا برای کشور در حال توسعه‌ای مثل ایران، برقراری رابطه با آفریقا یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر جهت عقب‌نماندن از گردونه رقابت جهانی برای توسعه به حساب می‌آید.

^۱ First Ladies Conference

آفریقا از زمان دیدار آقای هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهور وقت کشورمان مورد توجه عملی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت که این اهتمام توسط دولت‌های آقای خاتمی نیز تداوم داشته است. در این راستا، ایران تاکنون نحوه تعامل خود با آفریقا را از طریق سه مکانیزم، عملی نموده است.

۱- تشکیل شورای عالی آفریقا و اخیراً "ستاد آفریقا" در وزارت امور خارجه: با عنایت به اهمیت و جایگاه خاص آفریقا در سیاست خارجی کشورمان، تشکیل ستاد اخیر می‌تواند راهبرد همکاری و روابط اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران با آفریقا را بر اساس اولویت‌های برنامه چهارم توسعه و سیاست آفریقایی ایران با دورنمای ۲۰ ساله تنظیم، اجرا و ارزیابی نموده و جهت کارآئی مکانیزم‌های دیگر همکاری و حل مشکلات آنها، رهنمود ارائه نماید.

۲- مجمع همکاری ایران و آفریقا: این مجمع با هدف نهادینه کردن روابط ایران و آفریقا و با نگاهی به تجربه دیگر کشورها در نحوه تعامل با آفریقا، در سال ۱۳۸۱ تشکیل گردید و با استقبال کم نظیر کشورهای آفریقایی روبرو گردیده است. دومین اجلاس آن نیز قرار است در سال جاری در تهران برگزار شود.

۳- کمک‌های توسعه‌ای: این کمک‌ها تاکنون در چارچوب روابط و همکاری‌های دوجانبه با کشورهای آفریقایی و از طریق امضای موافقتنامه خاص اعطاء گردیده است.

گذشته از این، حضور هیأت‌های عالی‌رتبه جمهوری اسلامی ایران در اجلاس سران اتحادیه آفریقا طی سال‌های گذشته و سال جاری و ارائه پیام صلح و دوستی کشورمان به مقامات آفریقایی، بیانگر اهمیت والای سیاسی است که جمهوری اسلامی ایران برای همکاری با اتحادیه به عنوان نهاد وحدت همبستگی آفریقایی قائل است.

مهرزاد زارعی دودجی

سفارت جمهوری اسلامی ایران - آدیس آبابا